

EGY „VALÓDI STÁTUSFÉRFIÚ”

TÖKÉCZKI László: *A bohém zseni. Gróf Andrassy Gyula szellemi-politikai arcéle.* Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Budapest, 2020. 124 oldal + képmelléklet, 3500 Ft

„Valódi státusférfiú” – fogalmazott hivatali utódja, Lónyai Menyhért; „bohém zseni” – jellemezte kortársát a brit államférfi, Benjamin Disraeli. Tökéczki László Andrassy-monográfiáját elolvasva mindkét állítással egyetérthetünk. A könyvben a klasszikus értelemben vett államférfi képe rajzolódik ki előttünk. Hogy bohém volt-e? Kétségkívül: szerette az életet, imádott lovagolni, lelkesen pártolta a művészeteket, a szegény sorsból feltörekvő Munkácsy Mihállyal tegező viszonyban volt. Nem leereszkedésből, hanem természetéből eredendően élt így. Zseni volt – mindezt aláhúzza politikai tevékenysége. „Gróf Andrassy Gyula a modern magyar történelem leg-sikeresebb politikusa volt” – fogalmaz bevezetőjében Schmidt Mária Széchenyi-díjas történész, a Terror Háza Múzeum főigazgatója, a kötet sajtó alá rendezője és kiadója. Állítását a könyv minden oldala igazolja.

Tökéczki László kötetét halála után két évvel, 2020-ban adta ki a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány. Műve kéziratban maradt, ám a kiadó jóvoltából most ezt a munkát is a kezébe veheti az olvasó. A kötet szorosban illeszkedik a XX. Század Intézet által 2000-ben, majd 2018-ban ismét publikált *Tisza István eszméi, politikai arca* című könyvhöz, amelyet a legutóbbi kiadással együtt immár háromszor is ki kellett nyomtatni a nagy fokú érdeklődés okán. Erős a gyanúm, hogy jelen kötetre is hasonló sors vár.

Nem egy szokványos életrajzi könyvet tart kezében az olvasó. Unalmas életrajzi adatok sorjázása helyett **Andrassy Gyula életművének, politikai felfogásának, munkásságának legfontosabb momentumait ismerhetjük meg.** A könyv tematikusan vizsgálja Andrassy

és a magyar arisztokrácia társadalmi közegét, a főhős nemzetfelfogását, a parlamentarizmusról, a liberalizmusról és az alkotmányosságról megfogalmazott véleményét. Bemutatja a kiegyezés létrejöttében vállalt fontos szerepét, és értekezik Andrassy világpolitikában vállalt történelmi feladatairól is.

Az már a könyv első oldalain egyértelművé válik, hogy a magyar történelem egyik legfontosabb politikusának portréját kapjuk. A szerző végig kalauzolja az olvasót Andrassy politikai formálódásán. Bemutatja a fiatal Zemplén vármegyei táblabíró megismerkedését gróf Széchenyi Istvánnal, aki egy ízben Magyarországot „leendő nádorának” nevezi a fiatal politikust. Igaza lett a „legnagyobb magyarnak”: Ferenc József koronázásán Andrassy állt mint miniszterelnök (közjogilag a nádor posztját viselve) a koronázó hercegprímás oldalán. De elemzi Andrassy barátságát Kossuthtal, és a Deákkal való „fegyvertársi” kapcsolatát is görcső alá veszi. Már fiatalon a legnagyobbak társaságában politizált. A „szép akasztott” nem csupán az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeiben vállalt aktív szerepet, de 1858-as hazatérése után a kiegyezés egyik legfontosabb ak-

torává válik. „Magyarországot legyőzni lehetetlen, kielégíteni az osztrák birodalom létérdeke” – fogalmazta meg 1867 summázatát a tapasztalt politikus.

Tökéczki László rámutat: Andrassy kivételes közegeből indult hazája szolgálatára. A 19. századi, a szóvalódi értelmében liberális magyar arisztokrácia kiváló közegét biztosított mind az induláshoz, mind pedig az aktív politikához. Tökéczki szerint a magyar arisztokrácia „azért volt sikeres túlélője a nehéz magyar évszázadoknak, mert értett a tehetséges és okos emberek kiválasztásához”. Andrassy politikai és szellemi arcélét



vizsgálva rájövünk, hogy mennyire igaz ez az állítás, hiszen – újra felvéve a történész gondolatmenetét – „a liberális magyar arisztokrácia és a művelt, politizáló magyar köznemesség szövetsége teremtette meg azt a korszerű európai Magyarországot, amely – Mátyás király óta először! – csökkenteni tudta a Nyugattal szembeni technikai-civilizációs lemaradást”.

Andrássy mélyen hitt a magyarság történelmi hivatásában. De ezt – húzza alá a szerző – nem az erőszakos külpolitikában, hanem a „belterjes hódítás” által kívánta képviselni. Védte a magyarságot az idegen befolyástól, nemzetét bármely európai nációval egyenrangúnak tartotta. Vallotta a magyarság híd szerepét kelet felé, úgy gondolta, hogy országa hivatása az, hogy a német polgárosodás klasszikus eszméit eljuttassa a Balkánra. Hazája biztonsága mindennél elsődlegesebb volt számára, ezért is vállalt oroszlánszerepet a kiegyezés létrehozásában, és ezért védte a dualizmus intézményrendszerét halála napjáig. „A monarchia nagyhatalmi állása nyújtja Magyarországnak az egyedüli és legjobb védelmet a magyar nemzet létére és fennmaradására” – vallotta, s igazát a tragikus 1920-as esztendő be is bizonyította.

A kiegyezésről és a dualizmusról szóló fejezetben a szerző rávilágít Andrássy tárgyalási koncepciójának lényegére. A politikus tisztában volt vele, hogy a Habsburg Birodalom léte egyben a garanciája a magyar érdekek biztosításának, védelmének az orosz expanziótól, illetve az ország nemzetiségei által veszélyeztetett magyarság egy országban való megmaradásának. Igazi reálpolitikus volt. Andrássynak a kiegyezésben vállalt szerepét Deák Ferenc így méltatta: „Isten jókedvében adott Téged nekünk, csak az a kár, hogy duplikátumot nem teremtett, mert két példányra lenne szükségünk, egyikre Bécsben, a másikra itt.”

Haláláig ragaszkodott az 1867-ben lefektetett alapokhoz, azt bármilyen politikai támadással szemben megvédte. Így például – mutat rá Tőkéczi – halála előtt felszólalt az 1889-ben napirendre tűzött véderőtörvény vitájában, ahol foggal-körömmel védte a közös hadsereg fenntartását, mivel tudta, hogy csak ez a haderő képes megvédeni a Monarchiát, ami egyben a magyar megmaradás záloga.

A könyv kiemelten fontos része Andrássy politikai felfogásának vizsgálata. A szerző rávilágít arra, hogy Andrássy politikai pályafutásának csúcán egy korszak határán egyensúlyozott. A tömegpolitika eszméje már az ajtón kopogtatott, de Andrássy tudta, hogy a súlyos kihívásokat csak egy olyan politikai elit tudja sikeresen megoldani, amelynek tagjai teljesítményük alapján válnak az elit részévé. Ezzel szemben a dualizmus magyar ellenzéke nem így választódott ki, s ez meg is látzott politikai „produktivitásukon”, ami abban is nyilvánvalóvá vált, hogy állandó kritikájuk mellett nem tudtak alternatívát megfogalmazni. „Ki fog derülni az is, hogy önök nemcsak, hogy jobbat nem, de hasonló vagy általában elfogadható intézményt sem fognak tudni javasolni, épp úgy, mint nem tudtak eddig sem” – mondta a kötet hőse.

Andrássy nyolc éven (1871–1879) át volt a Monarchia közös külügyminisztere. Ezt az időszakot, s különösen a keleti kérdés megoldására összehívott 1878-as berlini kongresszus idejét a szerző Andrássy politikai életművének csúcsaként értelmezi. Schmidt Mária gondolatát kölcsönvéve, a közös külügyminiszter ekkor már a világválogatottban játszott Bismarckkal és Disraelivel együtt. Külügyminiszteri teljesítményét kortársai is elismerték. Az „új idők új szelei” azonban már ekkor érezhetőek voltak: bő egy évtized elteltével az európai politikát már nem az Andrássyhoz és Bismarckhoz hasonló reálpolitikusok formálták. Európa megkezdte menetelését az I. világháború felé, amely egyben véget vetett a kontinens világhőségének is.

„A szabadság első feltétele a rend” – fogalmazta meg Andrássy, amely megállapítást akár politikai *credójaként* is elfogadhatjuk. Tőkéczi László könyve egy olyan államférfiről szól, aki képes volt tehetségét és képességeit hazája szolgálatába állítani egy olyan korban, amely kegyelmi pillanat volt nemzeti történelmünkben – tudta ezt, ezért is ragaszkodott a Monarchia államszervezetéhez. Gróf Andrássy Gyula szellemi-politikai arcélét megismerve rájövünk arra, hogy Magyarország óriási szellemi munícióval rendelkezik, amelyek a mai napig érvényes és megfontolandó üzeneteket hordoznak. Tőkéczi László könyve ezt a muníciót teszi elérhetővé számunkra.

BALOGH GÁBOR